

11. ЕФЕКТИВНІСТЬ УПРАВЛІННЯ АКТИВАМИ І ПАСИВАМИ НА ПІДПРИЄМСТВІ ЕНЕРГЕТИЧНОГО МАШИНОБУДУВАННЯ

До активів відносять всі види майна підприємства, що належать йому на праві власності й використовуються для здійснення статутної діяльності. Політика управління активами суб'єктів господарювання базується на розумінні їх як джерела отримання грошових потоків.

До оборотних активів підприємства відносять ті види майнових цінностей, які повністю споживаються за один виробничий цикл. При цьому необхідно усвідомлювати, що елементи оборотного капіталу, вкладеного в поточні активи підприємства, постійно переходять зі сфери виробництва у сферу обігу і знову повертаються у виробництво. Та частина оборотного капіталу, яка постійно перебуває у сфері виробництва, називається оборотними фондами. До складу оборотних фондів відносять: виробничі запаси, незавершене виробництво, напівфабрикати власного виробництва, витрати майбутніх періодів.

Друга частина оборотного капіталу перебуває у сфері обігу і відповідно називається фондами обігу (готова продукція на складі, відвантажені товари, грошові кошти, дебіторська заборгованість, поточні фінансові інвестиції та інші оборотні активи).

Залежно від рівня контролю за процесом формування і використання оборотні активи підприємства можуть бути:

- нормовані (всі оборотні виробничі фонди, а також та частина фондів обігу, що представлена залишками нереалізованої продукції на складі);
- ненормовані (всі інші елементи фондів обігу, крім залишків нереалізованої продукції).

Нормовані оборотні кошти є об'єктом фінансового планування і обов'язково відображаються у бізнес-планах та поточних бюджетах підприємства. Ненормовані оборотні кошти, як правило, не плануються.

При управлінні оборотними активами необхідно комплексно оцінювати їх позитивні та негативні сторони порівняно з необоротними активами.

Основне завдання управління необоротними активами полягає у забезпеченні своєчасного оновлення основних виробничих фондів та високої ефективності їх використання. Можливості оперативного управління необоротними активами незначні.

І, навпаки, політика управління оборотними активами відзначається значною маневреністю, можливістю активного впливу на їх розмір, склад, структуру, оборотність, ліквідність та прибутковість. Відповідно, в процесі управління оборотними активами вирішується набагато більше коло завдань фінансового менеджменту.

До основних завдань управління оборотними активами належать:

— забезпечення безперебійності виробничого процесу. для реалізації цього завдання необхідно сформувати окремі види активів відповідно до обсягів господарської діяльності підприємства і тривалості його операційного та фінансового циклів.

— прискорення оборотності загальної суми оборотних активів. це завдання управління оборотними активами реалізовується шляхом збільшення частки активів з високою оборотністю і зменшення частки активів, що обертаються повільно.

До активів з високою оборотністю можна віднести:

- 8) запаси сировини і матеріалів, за якими не створюються страхові резерви;
- 9) запаси готової продукції, що користується значним попитом; грошові кошти, які постійно перебувають у платіжному обороті.

Відповідно до П(С)БО 2 оборотні активи — це грошові кошти та еквіваленти, що не обмежені у використанні, а також інші активи призначені для реалізації чи споживання протягом операційного циклу чи протягом дванадцяти місяців з дати балансу.

Аналіз оборотних активів проводять у наступній послідовності:

— на першому етапі оцінюють загальний розмір оборотних активів підприємства та аналізують зміни в їх обсязі впродовж звітного періоду. При проведенні цієї роботи визначається також питома вага оборотних активів у загальному обсязі майна та її зміна протягом періоду. Співставлення темпів росту оборотних активів з темпами інфляції дозволяє визначити номінальний і реальний приріст оборотних активів підприємства;

— на другому етапі досліджують структуру оборотних активів підприємства за видами активів, а також іншими кваліфікаційними ознаками (прибутковості, швидкості оборотності, платоспроможності, інфляційної захищеності тощо). Це дозволяє оцінити основні тенденції в зміні складу оборотних активів та ступінь досягнення відповідної мети діяльності;

— в ході проведення третього етапу аналізу необхідно кількісно оцінити вплив факторів, які обумовлюють зміни в обсязі оборотних активів підприємства;

— на четвертому етапі аналізу оцінюють зміни в складі джерел фінансування оборотних активів підприємства. Для цього обчислюють розмір власного оборотного капіталу, порівнюють з відповідними показниками за попередні періоди. Питома вага власних джерел фінансування оборотних активів використовується для оцінки ступеня фінансової стійкості підприємства, його незалежності від зовнішніх джерел фінансування;

— на п'ятому етапі аналізу розраховують показники ефективності використання оборотних активів, проводять їх аналіз та роблять аналітичні висновки [116].

Проведення такого аналізу дозволяє, з одного боку, визначити стабільність окремих джерел формування оборотних активів з точки зору можливості їх використання в майбутньому, з другого виявити, на фінансування яких операцій витрачені кошти, чи є це використання доцільним та чи збережеться в майбутньому структура використання коштів, що склалася.

Розглянемо структуру активів на початок і на кінець звітного періоду 2010 р. табл. 11.1.

Таблиця 11.1. - Структура активів

Актив	На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду	Абсолютні відхилення	Відносні відхилення
1	2	3	4	5
I. Необоротні активи				
Нематеріальні активи:				
- залишкова вартість	1277	1661	-384	-23,1
- первісна вартість	2277	3136	-859	-27,4
- накопичена амортизація	(1000)	(1475)	(475)	(32,2)
Незавершене будівництво	17089	17878	-789	-53,5
Основні засоби:				
- залишкова вартість	230904	244957	-14053	-5,7
- первісна вартість	839172	863406	-24234	-2,8
- знос	(608268)	(618449)	(10181)	(1,6)
Довгострокові біологічні активи:				
- справедлива (залишкова) вартість				
- первісна вартість				
- накопичена амортизація				
Довгострокові фінансові інвестиції:				
- які обліковуються за методом участі в капіталі інших підприємств				
- інші фінансові інвестиції	178492	185764	-7272	-4,0
Довгострокова дебіторська заборгованість				
Справедлива (залишкова) вартість інвестиційної нерухомості				
Первісна вартість інвестиційної нерухомості				
Знос інвестиційної нерухомості				
Відстрочені податкові активи				
Гудвіл				
Інші необоротні активи	202621	194809	+7812	4,0
Гудвіл при консолідації				
Усього за розділом I	630383	645072	-14689	-2,3
II. Оборотні активи				
Виробничі запаси	162199	291111	-128912	-44,3
Поточні біологічні активи				
Незавершене виробництво	239477	228579	10898	4,8
Готова продукція	102519	94113	8406	9,0
Товари	221	197	24	12,2
Векселі одержані				
Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги:				

продовження таблиці 11.1

- чиста реалізаційна вартість	121374	61770	59604	96,5
- первісна вартість	121478	63523	57955	91,2
- резерв сумнівних боргів	(104)	(1753)	(1649)	(94,1)
Дебіторська заборгованість за рахунками:				
- за бюджетом	3310	35273	-31963	-90,6
- за виданими авансами	62524	98521	-35997	-36,5
- з нарахованих доходів				
- із внутрішніх розрахунків				
Інша поточна дебіторська заборгованість	1115	2521	-1406	-56,0
Поточні фінансові інвестиції				
Грошові кошти та їх еквіваленти:				
- в національній валюті	3473	33421	-29948	-89,6
- у т.ч. в касі	19	6	13	216,7
- в іноземній валюті	102525	150456	-47931	-32,0
Інші оборотні активи	30405	29310	1095	3,7
Усього за розділом II	829182	1025272	-196090	-19,1
III. Витрати майбутніх періодів	508	1646	-1138	-69,1
IV. Необоротні активи та групи вибуття				
Баланс	1460073	1671990	-211917	-12,7

Згідно розрахунків табл. 11.1, відбулися такі зміни у структурі активів: зменшилися нематеріальні активи на 23,1%, незавершене будівництво на 5,7%. Суттєве зменшення відбулося в виробничих запасах на 44,3%. Підвищилось незавершене виробництво на 4,8%, а також готова продукція на 9,0%; збільшилась дебіторська заборгованість за товари, роботи і послуги на 96,5%. Загалом структура активів знизилась на 12,4%.

Розглянемо структуру активів на початок і на кінець звітної періоду 2011 р. табл. 11.2.

Згідно табл. 11.2. у структурі активів відбулися такі зміни: збільшилися нематеріальні активи на 26,5%, зменшилися основні засоби на 11,4%, зменшилися виробничі запаси на 29,1%, зменшилася готова продукція на 11,4%, зменшилися грошові кошти та їх еквіваленти на 76,5%, зменшилась дебіторська заборгованість на 72,4%, зменшилось незавершене виробництво на 29,6%, збільшилась дебіторська заборгованість за розрахунками за бюджетом

на 68,8%, а також за виданими авансами на 8,7%, підвищилися витрати майбутніх періодів на 66,8%.

Таблиця 11.2. - Структура активів

Актив	На початок звітної періоду	На кінець звітної періоду	Абсолютні відхилення	Відносні відхилення
1	2	3	4	5
I. Необоротні активи				
Нематеріальні активи:				
- залишкова вартість	1661	1313	348	26,5
- первісна вартість	3136	3391	-255	-7,5
- накопичена амортизація	-1475	-2078	603	-29,0
Незавершене будівництво	17878	20827	-2949	-14,2
Основні засоби:				
- залишкова вартість	246578	278333	-31755	-11,4
- первісна вартість	867265	917355	-50090	-5,5
- знос	-620687	-639022	18335	-2,9
Довгострокові біологічні активи:				
- справедлива (залишкова) вартість	0	0		
- первісна вартість	0	0		
- накопичена амортизація	0	0		
Довгострокові фінансові інвестиції:				
- які обліковуються за методом участі в капіталі інших підприємств	0	0		
- інші фінансові інвестиції	185767	162705	23062	14,2
Довгострокова дебіторська заборгованість	0	0		
Справедлива (залишкова) вартість інвестиційної нерухомості	0	0		
Первісна вартість інвестиційної нерухомості	0	0		
Знос інвестиційної нерухомості	0	0		
Відстрочені податкові активи	0	0		
Гудвіл	0	0		
Інші необоротні активи	194809	254491	-59682	-23,5
Гудвіл при консолідації	0	0		
Усього за розділом I	646693	717669	-70976	-9,9
II. Оборотні активи				
1	2	3	4	5
Виробничі запаси	291111	410612	-119501	-29,1
Поточні біологічні активи	0	0		
Незавершене виробництво	228579	324634	-96055	-29,6

продовження таблиці 11.2

Готова продукція	94113	106832	-12719	-11,9
Товари	197	75	122	162,7
Векселі одержані	0	0		
Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги:				
- чиста реалізаційна вартість	61770	224189	-162419	-72,4
- первісна вартість	63523	226000	-162477	-71,9
- резерв сумнівних боргів	-1753	-1811	58	-3,2
Дебіторська заборгованість за рахунками:				
- за бюджетом	35273	20945	14328	68,4
- за виданими авансами	98521	90653	7868	8,7
- з нарахованих доходів	0	0		
- із внутрішніх розрахунків	0	0		
Інша поточна дебіторська заборгованість	2521	5717	-3196	-55,9
Поточні фінансові інвестиції	0	10000	-10000	-100,0
Грошові кошти та їх еквіваленти:				
- в національній валюті	33421	142386	-108965	-76,5
- у т.ч. в касі	6	2	4	200,0
- в іноземній валюті	150456	264207	-113751	-43,1
Інші оборотні активи	29310	61502	-32192	-52,3
Усього за розділом II	1025272	1661752	-636480	-38,3
III. Витрати майбутніх періодів	1646	987	659	66,8
IV. Необоротні активи та групи вибуття				
Баланс	1673611	2380408	-706797	-29,7

Розглянемо структуру активів на початок і на кінець звітної періоду 2012 р. табл. 11.3.

За звітний період, згідно табл. 1.3 на підприємстві відбулися такі зміни: збільшилась залишкова вартість нематеріальних активів на 65%, зменшилось незавершене будівництво на 42%, що є позитивним моментом для підприємства. Негативним явищем є зменшення залишкової вартості основних засобів на 14%. Виробничі запаси зменшилися на 43%, а також незавершене виробництво на 19%, що спричинило зменшення готової продукції на 89%. Незначно зменшилась дебіторська заборгованість за товари, роботи на 9%; підприємство значно зменшило дебіторську заборгованість за рахунками з бюджетом на 62%; з нарахованих доходів на 100%, що зменшило грошові кошти та їх еквіваленти на 65% в національній валюті й на 60% в іноземній валюті. За звітний період структура активів зменшилась на 31%.

Грошові активи підприємства включають грошові кошти та їх еквіваленти у національній та іноземній валюті.

Таблиця 11.3. - Структура активів

Актив	На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду	Абсолютні відхилення	Відносні відхилення
1	2	3	4	5
I. Необоротні активи				
Нематеріальні активи:				
- залишкова вартість	1313	797	+516,0	65,0
- первісна вартість	3391	3397	-6,0	0
- накопичена амортизація	(2073)	(2600)	(522,0)	(0,2)
Незавершене будівництво	20651	35391	-14740,0	-42,0
Основні засоби:				
- залишкова вартість	278333	320345	-42012,0	-14,0
- первісна вартість	917355	983243	-65888,0	-7,0
- знос	(639022)	(662898)	(23876,0)	(4,0)
Довгострокові біологічні активи:				
- справедлива (залишкова) вартість	0	0	0	0
- первісна вартість	0	0	0	0
- накопичена амортизація	(0)	(0)	(0)	(0)
Довгострокові фінансові інвестиції:				
- які обліковуються за методом участі в капіталі інших підприємств	0	0	0	0
- інші фінансові інвестиції	88045	86565	1480,0	2,0
Довгострокова дебіторська заборгованість	0	0	0	0
Справедлива (залишкова) вартість інвестиційної нерухомості	0	0	0	0
Первісна вартість інвестиційної нерухомості	0	0	0	0
Знос інвестиційної нерухомості	(0)	(0)	(0)	(0)
Відстрочені податкові активи	3507	4391	-884,0	-21,0
Гудвіл	0	0	0	0
Інші необоротні активи	203014	127044		
Гудвіл при консолідації	0	0	0	0
Усього за розділом I	594863	574533		
II. Оборотні активи				
Виробничі запаси	410612	627824		
Поточні біологічні активи	0	0	0	0
Незавершене виробництво	325405	400723	-75318,0	-19,0
Готова продукція	16832	146073	-129241,0	-89,0

продовження таблиці 11.3

Товари	75	68	7,0	11,0
Векселі одержані	0	0	0	0
Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги:				
- чиста реалізаційна вартість	224189	244491	-20302,0	-9,0
- первісна вартість	226000	246300	-20300,0	-9,0
- резерв сумнівних боргів	(1811)	(1809)	(2,0)	(1,0)
Дебіторська заборгованість за рахунками:				
- за бюджетом	20945	55005	-34060,0	-62,0
- за виданими авансами	86701	272597	-185896,0	-69,0
- з нарахованих доходів	0	387	-387	-100,0
- із внутрішніх розрахунків	0	0	0	0
Інша поточна дебіторська заборгованість	5717	1901	3816,0	201,0
Поточні фінансові інвестиції	10000	0	10000	0
Грошові кошти та їх еквіваленти:				
- в національній валюті	135158	385591	-250433,0	-65,0
- у т.ч. в касі	2	2	0	0
- в іноземній валюті	143770	356021	-212251,0	-60,0
Інші оборотні активи	180748	169717	11031,0	7,0
Усього за розділом II	1650152	2660398	-1010246,0	-38,0
III. Витрати майбутніх періодів	216	186	30,0	17,0
IV. Необоротні активи та групи вибуття	0	0	0	0
Баланс	2245231	3235117	-989886,0	-31,0

Розглянемо грошові кошти підприємства на кінець звітнього періоду 2010 р. у табл. 11.4.

Таблиця 11.4. - Грошові кошти підприємства (станом на кінець року)

Статті грошових активів	Звітн. період	Попер. період	Відхилення (+, -)	
			Абс.	Віднос.
1	2	3	4	5
Грошові кошти та їх еквіваленти, тис. грн.	3473	33421	-29948	-89,7
в національній валюті	3473	33421	-29948	-89,7
У тому числі в касі	19	6	13	216,7
— з них на поточному рахунку у банку	3473	33421	-29948	-89,7
в іноземній валюті	102525	150456	-47931	-32,0

Згідно П(С)БО 4 грошові кошти — це готівка, кошти на рахунках у банках та депозити до запитання. Вони можуть бути використані для здійснення поточної діяльності підприємства. Еквіваленти грошових коштів це

короткострокові високоліквідні фінансові інвестиції, які вільно конвертуються у певні суми грошових коштів і які характеризуються незначним ризиком зміни їх вартості.

Грошові кошти та їх еквіваленти знизились до 89,4% у зв'язку з високою дебіторською заборгованістю 96,5%; зменшилися кошти в іноземній валюті на 32,0 %.

Дослідимо грошові кошти підприємства на кінець звітнього періоду 2011 р. у табл. 11.5.

Таблиця 1.5. - Грошові кошти підприємства (станом на кінець року)

Статті грошових активів	Звітн. період	Попер. період	Відхилення (+, -)	
			Абс.	Віднос.
1	2	3	4	5
Грошові кошти та їх еквіваленти, тис. грн.	33421	142386	-108965	-76,5
в національній валюті	33421	142386	-108965	-76,5
У тому числі в касі	6	2	4	200,0
— з них на поточному рахунку у банку	33421	142386	-108965	-76,5
в іноземній валюті	150456	264207	-113751	-43,1

Аналізуючи табл. 11.5, можна зробити такі висновки: грошові кошти та їх еквіваленти в національній валюті зменшилися на 76,5%, в іноземній валюті зменшилися на 43,1%. Це говорить про те, що підприємство випускає продукцію, яка не користується попитом на ринку, обсяг продажів зменшився, що спричинило відток грошових коштів та їх еквівалентів.

Простежимо грошові кошти підприємства на кінець звітнього періоду 2012 р. у табл. 11.6.

Таблиця 11.6. - Грошові кошти підприємства (станом на кінець року)

Статті грошових активів	Звітн. період	Попер. період	Відхилення (+, -)	
			Абс.	Віднос.
1	2	3	4	5
Грошові кошти та їх еквіваленти, тис. грн.	135158	385591	-250433,0	-65,0
в національній валюті	135158	385591	-250433,0	-65,0
У тому числі в касі	2	2	0	0
— з них на поточному рахунку у банку	135158	385591	-250433,0	-65,0
в іноземній валюті	143770	356021	-212251,0	-60,0

За даними таблиці 1.6, загальна сума грошових коштів та їх еквівалентів в національній валюті, протягом аналізованого періоду зменшилась на 65%, а в іноземній валюті на 60%.

Розрахуємо ефективність використання грошових активів підприємства 2010 р. табл. 11.7.

Таблиця 11.7. - Ефективність використання грошових активів підприємства

Показники	Звітн. період	Попер. період	Відхилення	
			Абс.	Відносн.
1	2	3	4	5
Виручка від реалізації, тис. грн.	942329	683541	258788	38,0
Середній розмір грошових активів, тис. грн.	18447	17855	592	3,31
у тому числі:				
— на поточному рахунку в банку	18447	17855	592	3,31
Оборотність грошових активів, дні	7,05	9,40	-2,35	-
у тому числі:				
— на поточному рахунку в банку	7,05	9,40	-2,35	-
Оборотність грошових активів, раз	51,2	38,2	12,9	-
у тому числі:				
— на поточному рахунку в банку	51,2	38,3	12,9	-

Отже, згідно табл. 11.7, підприємство ефективно витратило кошти у 2009 році, ніж у 2010 році. Відстежимо ефективність використання грошових активів підприємства 2011 р. табл. 11.8.

Згідно розрахункових даних табл. 11.8, можна стверджувати що: збільшилися виручка від реалізації на 35%, збільшився середній розмір грошових активів на 10%, збільшилась оборотність грошових активів на 23%.

Фінансовою основою діяльності підприємства є сформований ним власний капітал. Він є початковою та безстроковою основою фінансування діяльності підприємства, а також джерелом погашення його збитків, одним з найвагоміших показників, що використовується при оцінці фінансового стану підприємства, оскільки показує:

— з одного боку, ступінь фінансової самостійності підприємства (його незалежності від зовнішніх джерел фінансування);

— з іншого ступінь кредитоспроможності підприємства (забезпеченості вимог кредиторів наявним у підприємства капіталом засновників).

Таблиця 11.8. - Ефективність використання грошових активів підприємства

Показники	Звітн. період	Попер. період	Відхилення	
			Абс.	Відносн.
1	2	3	4	5
Виручка від реалізації, тис. грн.	1267942	942329	325613	35
Середній розмір грошових активів, тис. грн.	1105135,5	1007231,5	977904	10
у тому числі:				
— на поточному рахунку в банку	1105135,5	1007231,5	97904	10
Оборотність грошових активів, дні	314,0	385,0	-71,0	-19
у тому числі:				
— на поточному рахунку в банку	314,0	385,0	-71,0	-19
Оборотність грошових активів, раз	1,15	0,94	0,21	23,0
у тому числі:				
— на поточному рахунку в банку	1,15	0,94	0,21	23,0

Розглянемо ефективність використання грошових активів підприємства 2012 р. табл. 11.9.

Таблиця 11.9. - Ефективність використання грошових активів підприємства

Показники	Звітн. період	Попер. період	Відхилення	
			Абс.	Відносн.
1	2	3	4	5
Виручка від реалізації, тис. грн.	1296947	0	1296947	0
Середній розмір грошових активів, тис. грн.	249895,5	87903,5	161992	185,0
у тому числі:				
— на поточному рахунку в банку	249895,5	87903,5	161992	185,0
Оборотність грошових активів, дні	69,4	0	69,4	0
у тому числі:				
— на поточному рахунку в банку	69,4	0	69,4	0
Оборотність грошових активів, раз	5,19	0	5,19	0
у тому числі:				
— на поточному рахунку в банку	5,19	0	5,19	0

Як видно з табл. 11.9, найбільш ефективно грошові активи та їх складові частини використовувались у 2012 році, ніж у 2011 р.

Збереження власного капіталу є одним з показників якості фінансового менеджменту на підприємстві. Відповідно до П(С)БО 2 «Баланс» власний капітал включає такі основні елементи:

- статутний капітал;
- пайовий капітал;
- додатковий вкладений капітал;
- інший додатковий капітал;
- резервний капітал;
- нерозподілений прибуток (непокритий збиток).

На аналізованому підприємстві власний капітал представлено наступними складовими 2010 р. (табл. 11.10).

Таблиця 11.10 - Структура власного капіталу підприємства (станом на кінець року)

Показники	Звітн. період	Попер. період	Відхилення (+)	
			Абс. показники	Відн. показники
1	2	3	4	5
Статутний капітал				
— сума, тис. грн.	105624	105624	0	0
— питома вага, %	9,0	6,8		
Додатково вкладений капітал				
— сума, тис. грн.	0	0	0	0
Інший додатковий капітал				
— сума, тис. грн.	414236	430393	-16157	-3,7
— питома вага, %	35,0	27,6		
Резервний капітал				
— сума, тис. грн.	61064	61064	0	0
— питома вага, %	5,1	4,0		
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)				
— сума, тис. грн.	609116	963613	-354497	-36,8
— питома вага, %	51,2	62,0		
Вилучений капітал				
— сума тис. грн.	0	0	0	0
— питома вага, %				
Власний капітал				
— сума, тис. грн.	1190040	1560694	-370654	-23,7
— питома вага, %	100	100		

Окрім названих складових елементів власного капіталу П(С)БО 2 визначає також коригуючі показники, які відображають рух власного капіталу у процесі його формування та управління. До коригуючих показників власного капіталу відносять:

- неоплачений капітал;
- вилучений капітал.

Отже нерозподілений прибуток зменшився на 36,8%, власний капітал на 23,7%.

На даному підприємстві власний капітал представлено наступними складовими у 2011 р. (табл. 11.11).

Таблиця 11.11. - Структура власного капіталу підприємства (станом на кінець року)

Показники	Звітн. період	Попер. період	Відхилення (+)	
			Абс. показники	Відн. показники
1	2	3	4	5
Статутний капітал				
— сума, тис. грн.	105624	105624	0	0
— питома вага, %	9,0	7,0	2,0	
Додатково вкладений капітал				
— сума, тис. грн.				
Інший додатковий капітал				
— сума, тис. грн.	414236	430393	-16157	-4,0
Резервний капітал				
— сума, тис. грн.	61064	61064	0	0
— питома вага, %	6,0	4,0	2,0	
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)				
— сума, тис. грн.	609116	963613	-354497	-37,0
— питома вага, %	52,0	62,0	-10	
Вилучений капітал				
— сума тис. грн.				
— питома вага, %				
Власний капітал				
— сума, тис. грн.	1190040	1560694	-370654	-24,0
— питома вага, %	100	100		

Згідно розрахункових даних табл. 11.11 статутний капітал за звітний період залишився на тому ж рівні, зменшився нерозподілений прибуток на 37,0%, також зменшився власний капітал на 24,0%.

На підприємстві власний капітал представлено наступними складовими у 2012 р. (табл. 11.12).

Таблиця 11.12. - Структура власного капіталу підприємства (станом на кінець року)

Показники	Звітн. період	Попер. період	Відхилення (+)	
			Абс. показники	Відн. показники
1	2	3	4	5
Статутний капітал				
— сума, тис. грн.	105624	105624	0	0
— питома вага, %	8,0	7,0	-	-
Додатково вкладений капітал				
— сума, тис. грн.	0	0		
Інший додатковий капітал				
- сума, тис. грн.	254277	247791	6486,0	3,0
Резервний капітал				
- сума, тис. грн.	18,0	15,0		
- сума, тис. грн.	61064	61064	0	0
— питома вага, %	5,0	4,0		
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)				
— сума, тис. грн.	1012960	1231878		
— питома вага, %	71,0	75,0		
Вилучений капітал				
- сума тис. грн.	0	0		
- питома вага %				
Власний капітал				
— сума, тис. грн.	1433925	1646357	-212432,0	-13,0
— питома вага, %	100	100	-	-

Дані табл. 11.12, свідчать про значне зменшення нерозподіленого прибутку (непокритого збитку) у 2012 р. на 18%, що призвело до зменшення власного капіталу на 13%.

Розглянемо рух власного капіталу підприємства, дані зведемо до табл. 1.13.

Таблиця 11.13. - Рух власного капіталу підприємства у 2010 році, тис. грн.

Статті	Статутний капітал	Інший додатковий капітал	Резервний капітал	Нерозподілений прибуток	Разом
1	2	3	4	5	6
Залишок на початок року	105624	414236	61064	609116	1190040
Виправлення помилок					
Чистий прибуток (збиток) за звітний період					427293
Залишок на кінець року	105624	414236	61064	609116	1617333

Рух власного капіталу підприємства наведено у табл. 11.14.

Таблиця 11.14. - Рух власного капіталу підприємства у 2011 році, тис. грн.

Статті	Статутний капітал	Інший додатковий капітал	Резервний капітал	Нерозподілений прибуток	Разом
1	2	3	4	5	6
Залишок на початок року	105624	414236	61064	609116	1190040
Виправлення помилок					
Чистий прибуток (збиток) за звітний період					427293
Залишок на кінець року	105624	414236		609116	1617333

Аналізуючи рух власного капіталу, можна зробити такі висновки: залишок на початок року статутного капіталу становив 105624 тис. грн., інший додатковий капітал – 414236 тис. грн., нерозподілений прибуток – 609116 тис. грн. На кінець року не відбулося змін у статутному і іншому додатковому капіталі, резервний капітал становив – 61064 тис. грн.

Рух власного капіталу підприємства подано у табл. 11.15.

Таблиця 11.15. - Рух власного капіталу підприємства у 2012 році, тис. грн.

Статті	Статутний капітал	Інший додатковий капітал	Резервний капітал	Нерозподілений прибуток	Разом
1	2	3	4	5	6
Залишок на початок року	105624	430393	61064	963613	1560694
Виправлення помилок					
Чистий прибуток (збиток) за звітний період				308862	308862
Залишок на кінець року	105624	247791	61064	1272475	1869556

За даними табл. 11.15 у підприємства за звітний період є чистий прибуток, що дало можливість підприємству підвищити частку власного капіталу у фінансуванні майна.

Дослідимо рентабельність капіталу (активів) за 2010-2012 р. звітний період, яка становить:

$$R_A = \frac{P_Q}{A} \quad (11.1)$$

$$R_{A-2010} = \frac{416418}{1460073+1671990} \times 100 = 26.6\%$$

$$R_{A-2011} = 427\,293 / 1\,343\,512 = 0,3180 = 31,8\%.$$

$$R_{A-2012} = \frac{249833}{2245231+3235117} \times 100 = 9,12\%$$

Якщо чисельник і знаменник помножити на чисту виручку від реалізації продукції, то рентабельність активів можна вважати добутком двох показників – співмножників: рентабельності реалізованої продукції R_Q та ресурсовіддачі, або оборотності активів OA (коефіцієнта трансформації K_T).

Трифакторна модель рентабельності власного капіталу.

Рентабельність власного капіталу визначається за формулою:

$$R_{BK} = R_Q \cdot OA \cdot K_{Фз} = \frac{P}{BK} = \frac{P}{V} \cdot \frac{V}{A} \cdot \frac{A}{BK} = \Pi \quad (11.2)$$

де, R_Q - добуток рентабельності реалізації за чистим прибутком;

OA – оборотність активів;

$K_{Фз}$ – коефіцієнт фінансової незалежності (відношення сукупного капіталу до власного);

P – чистий прибуток;

V – чиста виручка від реалізації продукції;

A – активи;

Π – пасиви.

Рентабельність власного капіталу залежить від змін рентабельності продукції (операційна діяльність підприємства), ресурсовіддачі (інвестиційна діяльність) і співвідношення сукупного та позикового капіталу (фінансова діяльність).

Чистий прибуток становить – 427 293 тис. грн., середньорічний розмір власних коштів – 1 377 246 тис. грн. (р.380, 430 та 630 форми 1), чиста виручка від реалізації – 1 267 942 тис. грн., середньорічна валюта балансу – 2 027 009,5 тис. грн. Розрахуємо рентабельність власного капіталу за звітний період:

$$R_{BK-2010} = \frac{188780}{1117991,5} \cdot \frac{188780}{942329} \cdot \frac{942329}{1566031,5} \cdot \frac{442563,5}{1566031,5} \cdot \frac{942329}{442563,5} = 1,70\%.$$

$$R_{BK-2011} = \frac{427293}{1267942} \cdot \frac{1267942}{2027009,5} \cdot \frac{2027009,5}{1377246} = 0,337 \cdot 0,6255 \cdot 1,4718 = 0,3103 = 31,03\%.$$

$$R_{BK-2012} = \frac{308862}{1542156} = \frac{308862}{1296974} \times \frac{1296947}{2155476} \times \frac{2740174}{1542156} = 20,0\%$$

З цієї моделі можна зробити висновок, що на її значення істотно впливає збільшення частки позикових коштів – фінансовий ліверидж (важіль), який супроводжується підвищенням ризику втрати підприємством фінансової незалежності. Тому необхідно визначити і урегулювати рівень фінансового важеля, з'ясувати: на скільки відсотків зміниться рентабельність власного

капіталу при зміні валового прибутку на 1% за умов різних часток позикового капіталу у пасивах підприємства.

Дія фінансового важеля полягає в тому, що незначні зміни валового прибутку можуть спричинити істотні зміни рентабельності власного капіталу.

Рівень фінансового важеля за 2011 р.:

$$РФВ = \frac{\Delta R_{вк}, \%}{\Delta ВП, \%} \quad (2.3)$$

де $\Delta R_{вк}$ – рентабельність власного капіталу, %;

$\Delta ВП$ – прибуток до сплати відсотків і податку, валовий прибуток тис. грн.

$$РФВ \text{ п/к } 30\% = \frac{(0,326 - 0,277) \cdot 100}{\frac{0,277}{(700000 - 600000)} \cdot 100} = 1,06\%$$

$$РФВ \text{ п/к } 50\% = \frac{(0,609 - 0,483) \cdot 100}{\frac{0,483}{16,7}} = 1,6\%$$

$$РФВ \text{ п/к } 80\% = \frac{(0,395 - 0,317) \cdot 100}{\frac{0,317}{16,70}} = 1,8\%$$

Рівень фінансового важеля за 2011 р.:

$$РФВ = \frac{\Delta R_{вк}, \%}{\Delta ВП, \%} \quad (11.4)$$

де $\Delta R_{вк}$ – рентабельність власного капіталу, %;

$\Delta ВП$ – прибуток до сплати відсотків і податку, валовий прибуток тис. грн.

$$РФВ \text{ п/к } 30\% = \frac{(0,3342 - 0,2355) \cdot 100}{\frac{0,2355}{(700000 - 500000)} \cdot 100} = 1,05\%$$

$$РФВ \text{ п/к } 50\% = \frac{(2,8169 - 1,3589) \cdot 100}{\frac{1,3589}{(700000 - 500000)} \cdot 100} = 2,68\%$$

$$РФВ \text{ п/к } 80\% = \frac{(0,4459 - 0,2861) \cdot 100}{\frac{0,2861}{(700000 - 500000)} \cdot 100} = 1,40\%$$

Якщо частка позикового капіталу становить 30%, то зміна валового прибутку на 1% спричиняє збільшення $R_{вк}$ на 1,05%, при п/к = 50% на 2,68%, при п/к = 80% на 1,40%.

Рівень фінансового важеля за 2012 р.:

$$РФВ = \frac{\Delta R_{вк}, \%}{\Delta ВП, \%} \quad (11.5)$$

де $\Delta R_{вк}$ – рентабельність власного капіталу, %;

$\Delta ВП$ – прибуток до сплати відсотків і податку, валовий прибуток тис. грн.

$$РФВ_{п/к=30\%} = \frac{0,19 - 0,14}{\frac{0,14}{500000 - 400000}} \times 100\% = \frac{36,0}{25,0} = 1,44\%$$

$$РФВ_{п/к}=50\%=\frac{\frac{0,26-0,07}{0,07}\times 100\%}{25,0}=\frac{272}{25,0}=10,88\%$$

$$РФВ_{п/к}=80\%=\frac{\frac{0,19-0,13}{0,13}\times 100\%}{25,0}=\frac{47,0}{25,0}=1,88\%$$

Розрахуємо п'ятифакторну модель рентабельності власного капіталу.

Рентабельність власного капіталу можна розширити. До важливих показників фінансового стану підприємства належать:

- ліквідність;
- оборотність поточних активів;
- співвідношення термінових зобов'язань і капіталу підприємства.

Розширена формула для визначення впливу чинників на рентабельність власного капіталу має вигляд:

$$R_{жк} = \frac{P}{BK} = \frac{P}{V} \cdot \frac{A}{BK} = \frac{P}{V} \cdot \frac{\Pi}{A} \cdot \frac{ПП}{\Pi} \cdot \frac{ПА}{ПА} \cdot \frac{V}{V} \quad (11.6)$$

де ПА, ПП – поточні активи та пасиви за даними балансу підприємства.

П'ятифакторна модель включає такі показники:

- рентабельність реалізації;
- коефіцієнт фінансової залежності;
- частка термінових зобов'язань у валюті балансу;
- коефіцієнт загального покриття (поточної платоспроможності);
- оборотність поточних активів.

Таблиця 11.16. - Рівень фінансового важеля за 2010 р.

Показник	Частка позикового капіталу П/К, %								
	30		50		80				
1	2		3		4				
Капітал, тис.грн., разом	1673611		1673611		1673611		1673611		
У тому числі: Власний капітал, тис.грн.	1560694		597081		963613				
Позиковий капітал, тис.грн.	112917		1076530		709998				
Прибуток до сплати відсотків і податку, валовий прибуток (варіанти) у тис.грн	600000	606533	700000	600000	606533	700000	600000	606533	700000
Відсотки за позики (20% x p.3)	22583,4	22583,4	22583,4	215306	215306	215306	192723	192723	192723
Прибуток, тис. грн. (p.4 – p.5)	577417	583950	677417	384694	391227	484694	407277	413810	507277
Податок на прибуток, тис. грн. (25% x p.6)	144354,3	145988	169354,3	96174	97807	121174	101819,3	103453	126819,3
Чистий прибуток у тис.грн. (p.6 – p.7)	433063	437962	508063	288520	293420	363520	305458	310357	380458
Рентабельність власного капіталу, % (p.8 : p.2)	0,277	0,281	0,326	0,483	0,491	0,609	0,317	0,322	0,395

Таблиця 11.17. - Рівень фінансового важеля за 2011 р.

Показник	Частка позикового капіталу П/К, %							
	30		50		80			
1	2		3		4			
Капітал, тис.грн., разом	1673611		1673611		1673611			
У тому числі: Власний капітал, тис.грн.	1560694		105624		963613			
Позиковий капітал, тис.грн.	112917		1567987		709998			
Прибуток до сплати відсотків і податку, валовий прибуток (варіанти) у тис.грн	500000	606533	700000	500000	606533	700000	500000	606533
Відсотки за позики (20% x p.3)	22583,4	22583,4	22583,4	313597,4	313597,4	313597,4	141999,6	141999,6
Прибуток, тис. грн. (p.4 – p.5)	477416,6	583949,6	677416,6	186402,6	292935,6	386402,6	358000,4	464533,4
Податок на прибуток, тис. грн. (23% x p.6)	109805,8 ₂	134308,4 ₁	155805,8 ₂	42872,60	67375,19	88872,60	82340,09	106842,6 ₈
Чистий прибуток у тис.грн. (p.6 – p.7)	367610,7 ₈	449641,1 ₉	521610,7 ₈	143530,0 ₀	225560,4 ₁	297530,0 ₀	275660,3 ₁	357690,7 ₂
Рентабельність власного капіталу, % (p.8 : p.2)	0,2355	0,2881	0,3342	1,3589	2,1355	2,8169	0,2861	0,3712
								0,4459

Згідно розрахунків, ефективність управління активами і пасивами в даному підприємстві є дуже високою, про що свідчать розрахунки та показники діяльності підприємства, навіть в умовах кризи та несприятливих ситуаціях в ринкових умовах.

Таблиця 11.18. - Рівень фінансового важеля за 2012 р.

Показник	Частка позикового капіталу П/К, %							
	30		50		80			
1	2		3		4			
Капітал, тис.грн., разом	2245231		2245231		2245231			
У тому числі: Власний капітал, тис.грн.	1646357		414479		1231878			
Позиковий капітал, тис.грн.	598874		1830752		1013353			
Прибуток до сплати відсотків і податку, валовий прибуток (варіанти) у тис.грн	400000	476097	500000	400000	476097	500000	400000	476097
Відсотки за позики (20% x p.3)	119774,8	119774,8	119774,8	366150,4	366150,4	366150,4	202670,6	202670,6
Прибуток, тис. грн. (p.4 – p.5)	280225,2	356322,2	380225,2	33849,6	109946,6	133849,6	197329,4	273426,4
Податок на прибуток, тис. грн. (21% x p.6)	58847,3	74828,0	79847,3	7108,42	23089,0	28108,42	41439,2	57419,55
Чистий прибуток у тис.грн. (p.6 – p.7)	221378,0	281494,2	300378,0	26741,2	86858,0	105741,2	155890,2	216007,0
Рентабельність власного капіталу, % (p.8 : p.2)	0,14	0,17	0,19	0,07	0,21	0,26	0,13	0,18
								0,19

Рентабельність власного капіталу за звітний період обчислюється як добуток наведених показників:

$$R_{\text{вк. 2010}} = \frac{188780}{1117991,5} \cdot \frac{188780}{942329} \cdot \frac{1566031,5}{1117991,5} \cdot \frac{442563,5}{1566031,5} \cdot \frac{942329}{442563,5} = 1,70\%$$

$$R_{\text{вк}} \cdot 2011 = \frac{427293}{1267942} \cdot \frac{2027009,5}{1377246} \cdot \frac{644694}{2027009,5} \cdot \frac{1343512}{644694} \cdot \frac{1267942}{1343512} =$$

$$= 0,337 \cdot 1,4718 \cdot 0,3181 \cdot 2,084 \cdot 0,9438 = 0,3103 = 31,03\%$$

де, 644694 і 1343512 – середні поточні пасиви і поточні активи.

$$R_{\text{вк}} \cdot 2012 = \frac{308862}{1542156} = \frac{308862}{1296974} \times \frac{2740174}{1542156} \times \frac{1198018}{2740174} \times \frac{2155476}{1198018} \times \frac{1296947}{2155476} =$$

$$= 20,0\%$$

Підводячи підсумок, можна стверджувати, що підприємство зі зростаючим бізнесом, з чітко сформульованими цілями по технічному переозброєнню, зростанню обсягів виробництва, оновленню продукції, що випускається на українському ринку.

12. ОЦЕНКА БЕДНОСТИ НАСЕЛЕНИЯ В СОВРЕМЕННОЙ УКРАИНЕ

В Советском Союзе важнейшей задачей была борьба с богатством, а в современной Украине – борьба с бедностью. В СССР практически все люди были со средними достатками, не было богатых, но и не было бедных, обездоленных людей. Доходы рядового слесаря высокой квалификации и директора завода имели индекс 1 к 3 – 4 и не более. К сожалению сейчас в Украине очень велика дифференциация населения, которая резко отличается от дифференциации населения развитых стран мира.

Коэффициент дифференциации в денежных доходах населения обладает определёнными условностями, и в каждой стране он имеет различные величины. Например, в США этот коэффициент составляет 10 – 11, в странах Западной Европы 5 – 8 (соотношение доходов 10% самых богатых граждан к доходам 10% самых бедных в Германии составляет 7,5; в Чехии – 5,2), в Японии – 4,5, а в Украине до кризиса этот коэффициент составлял 45, а сейчас

согласно многим публикуемым источникам он равен 47. Годовой же доход 10 богатых людей Украины приближается к годовому доходу бюджета страны. За последние три кризисных года число миллионеров и миллиардеров в Украине выросло на 100 человек, (общее их количество более 800 человек), а 80% населения потеряло более 20% своих семейных доходов. Это свидетельствует о том, что все тяготы кризиса наше правительство переложило на плечи рядовых граждан Украины. По уровню жизни Украина очутилась на последнем месте не только в Европе и в Северной Америке, но даже по сравнению с развитыми странами Африки и Азии.

Ежегодные опросы населения 45 стран мира (в том числе и Украины), которые проводятся в рамках Международной программы социальных исследований проекта ISSP, определили институционализационные механизмы воспроизводства и генерирования множественных социальных неравенств, ситуацию со складывающимися социально-экономическим неравенством в Украине, специфику классовых неравенств, а также представления граждан Украины о неравенстве. Подавляющее большинство взрослого населения Украины (95%) оценивает существующее неравенство в доходах как глубокое и несправедливое, а оплату собственного труда – как далёкую от заслуженной [20, с. 12].

Высокий уровень поляризации начал формироваться во многом за счёт неравномерного стихийного распределения государственных ресурсов между отдельными частными лицами в период приватизации, в ходе которой был нарушен принцип социальной справедливости. Вот почему в народе приватизация получила негативное название «прихватизация». В настоящее время по оценкам украинских экспертов, в Украине объём не приватизированной собственности составляет около 30% ВВП [96, с. 99]. Скорее всего объекты государственной собственности, которые будут выставлены на продажу, попадут в руки представителей нынешних ресурсоёмких групп, способствуя ещё большему усугублению неравенства в обществе.